

PEREHDYTYSOPAS UUSILLE KÄRÄJÄSIHTEEREILLE

Lapin käräjäoikeus

Haaga Maria
Opinnäytetyö AMK
Lukukausi kevät 2025
Liiketalouden tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden tutkinto-ohjelma
Juridiikka

Tekijä: Maria Haaga
Opinnäytetyön otsikko: Perehdytysopas uusille kärjäsihteereille
Työn ohjaaja: Pentti Seppänen
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: kevät 2025
Sivumäärä: 35 +1 liite

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä perehdytysopas toimeksiantajalle Lapin kärjäoikeuden rikososastolle, joka perehdyttää uudet kärjäsihteerit rikosprosessin vaiheisiin ja muutoksenhakuun. Oppaan tarkoituksena on helpottaa kärjäsihteereiden työhön kiinni pääsemistä, etenkin heillä, joilla ei ole alan koulutusta tai aikaisempaa työkokemusta. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena työnä, joka koostuu raporttiosuudesta sekä kehittämistehtävänä tehdystä perehdytysoppaasta.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentui perehdytyksen ja rikosprosessin vaiheiden ympärille. Rikosprosessin vaiheet kuvattiin esitutunnasta muutoksenhakuun ja rangaistuksen täytäntöönpanoon asti. Kehittämistehtävänä valmistui perehdytysopas, joka tulee olemaan osana uuden työntekijän perehdytystä työsuhteen alkuvaiheessa, joten perehdytyksen merkitystä, suunnittelua ja toteutusta avattiin opinnäytetyön raportissa kattavasti.

Teoriaperustana opinnäytetyössä käytettiin alan tietokirjallisuutta, ajantasaista lainsäädäntöä sekä perehdytyksestä tehtyjä tutkimuksia. Perehdytysoppaan sisältö koottiin raportin teoriapohjaan perustuen. Oppaan avulla uusien työntekijöiden työhön kiinni pääseminen helpottuu ja kokonaiskuva tuomioistuimen tehtävistä hahmottuu laajemmin.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Bachelor of Business Administration
Jurisdiction

Author: Maria Haaga

Title of thesis: Induction guide for new district secretaries

Supervisor: Pentti Seppänen

Term and year when the thesis was submitted: spring 2025

Number of pages: 35 + 1 appendix

The purpose of this thesis is to facilitate access to the work of new district secretaries in the District Court of Lapland. The thesis is functional, consisting of a report section and an orientation guide made as a development task.

The theoretical framework of the thesis was built around the stages of induction and the criminal process. The stages of the criminal process were described from pre-trial to appeal to the execution of the sentence. The guide will be part of the orientation in the very early stages of the employment relationship, so the significance, planning and implementation of the orientation were opened comprehensively in the thesis report.

The theoretical basis of the thesis was non-fiction in the field, up-to-date legislation and studies on induction. The contents of the introduction guide were made based on the theoretical basis of the report.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
SISÄLLYS	4
1 JOHDANTO	5
2 PEREHDYTTÄMINEN	7
2.1 Perehdytyksen suunnittelu	7
2.2 Perehdytyksen toteuttaminen	9
2.3 Perehdytyksen seuranta	10
2.4 Työntekijän oma vastuu perehdytyksestä	10
2.5 Lainsäädäntö	11
3 RIKOSPROSESSI	13
3.1 Esitutkinta ja pakkokeinot	13
3.2 Syyteoikeus ja syyteharkinta	15
3.3 Käsittely tuomioistuimessa	16
3.3.1 Oikeudenkäynnin julkisuus	18
3.3.2 Valmisteluistunto	18
3.3.3 Suullinen pääkäsittely	19
3.3.4 Pääkäsittelyn kulku ja tuomioistuimen kokoonpano	20
3.3.5 Kirjallinen menettely	22
3.4 Rangaistuksen määrääminen ja rangaistuslajit	23
3.4.1 Yhdyskuntaseuraamukset	24
3.4.2 Vankeus	25
3.5 Muutoksenhaku	26
3.6 Rangaistuksen täytäntöönpano	28
4 OPPAAN LAATIMINEN	30
5 POHDINTA	32
LÄHTEET	34
LIITTEET	37

1 JOHDANTO

Käräjäoikeudessa kärjäsihteerien työtä helpottaa ymmärrys rikosprosessin eri vaiheista sekä tuomioistuimen tehtävistä tämän prosessin aikana. Tämän opin-
näytetyön tarkoituksena on tehdä uusille työnsä aloittaville kärjäsihteereille sel-
keä ja napakka perehdytysopas, jossa kerrotaan rikosprosessin vaiheet, oikeu-
denkäynnit ja muutoksenhaku. Oppaassa avataan myös työssä vastaan tulevia
alan termejä ja käsitteitä.

Ajatus oppinäytetyön aiheesta nousi esille ollessani harjoittelussa Lapin kärjä-
oikeudessa Kemin kansliassa. Kärjäsihteereiden virkaan ei ole säädetty kelpoi-
suusvaatimuksia, mutta alan tuntemus ja kokemus katsotaan eduksi. Kaikilla kär-
jäsihteereillä ei siis ole oikeudellista koulutusta tai aiempaa kokemusta alalta.
Tämän vuoksi töihin kiinni pääseminen ja asioiden omaksuminen voi vaatia
alussa enemmän aikaa. Toimeksiantajan mielestä perehdytysopas on tarpeelli-
nen ja käydyissä keskusteluissa sisältö tarkentui ja muotoutui niin, että se on
myös mahdollisimman hyödyllinen.

Toimeksiantajana oppinäytetyölle toimii Lapin kärjäoikeus 1. lainkäyttöosasto.
Kärjäoikeuden laamanni Janika Kaski (2023, 3, 6–7) kertoo vuoden 2023 toi-
menpidekertomuksessaan, että lainkäyttöosastolle 1 kuului rikosoikeudellisen
asioiden ja insolvenssiasioden käsittely sekä muiden perheoikeudellisten hake-
musasioiden käsittely sekä niihin liittyvä päivystys. Lainkäyttöosasto vastasi
myös kärjänotaareiden lainkäyttötoiminnasta. Lapin kärjäoikeuden tuomiopiiri
kattaa koko Lapin maakunnan. Kansliat sijaitsevat Kemissä ja Rovaniemellä sekä
istuntopaikat Inarissa, Kittilässä ja Sodankylässä. Lainkäyttöosastolla 1 oli
vuonna 2023 osastonjohtaja ja 9 kärjätuomaria, kärjänotaariyksikössä vastuu-
tuomari ja 5,5 kärjänotaaria ja kärjäsihteeriyksikössä osastovastaava, yksikkö-
vastaava ja 12 kärjäsihteerä. Vaihtuvuus kansliahenkilökunnan keskuudessa
on ollut suurta, minkä vuoksi kärjäoikeus on perehdytystä ja koulutusta lisää-
mällä pyrkinyt nopeuttamaan töiden oppimista. Perehdytys on nimetty kehittämi-
sen kohteeksi tulevina vuosina.

Opinnäytetyö on toiminallinen ja se sisältää sekä raportin ja opas osuuden, joka luovutetaan toimeksiantajalle sen valmistuttua. Raporttiosuuden teoreettinen tietoperusta otetaan oppaan aiheiteemojen perusteella, koskien rikosprosessin vaiheita esitutkinnasta rangaistuksen täytäntöönpanoon asti sekä muutoksenhaun hovi -ja korkeimpaan oikeuteen. Oppaan toimiessa perehdytysmateriaalina raporttiosuudessa avataan kattavasti perehdytyksen merkitystä, suunnittelua ja toteutusta. Perehdytysoppaan aiheet ovat selkeät ja teoriatietoon perustuvia, joten tietoperusta kerätään tutkimalla alan tietokirjallisuutta, ajantasaista lainsäädäntöä sekä perehdytyksestä tehtyjä tutkimuksia. Toimeksiantaja halusi nimenomaan rikosprosessin vaiheita ja muutoksenhakua koskevan perehdytysoppaan, joten teoriatietoon perustuvan perehdytysoppaan toteuttaminen katsottiin toimeksiantajan kanssa järkevimmäksi toteuttaa.

Kehittämistehtävänä opinnäytetyössäni on tehdä perehdytysopas, jossa kuvailaan rikosprosessin vaiheet sekä avataan käräjäoikeudessa käytettävää terminologiaa ja lyhenteitä. Termit on oppaassa *kursivoitu* ja niiden yhteydessä on avattu kyseisen asian merkitystä. Työssä vastaan tulevat lyhenteet on kirjoitettu sanojen perään sulkeisiin. Erillistä sanastoa tai luetteloa ei haluttu erikseen oppaaseen laittaa.

Tavoitteena on, että perehdytysoppaan avulla voidaan helpottaa ja nopeuttaa sihteereiden työhön kiinni pääsemistä ja sen sisäistämistä. Opas on suunnattu etenkin heille, joilla ei ole aiempaa kokemusta tai oikeudellista koulutusta. Oppaaseen otetut asiat on yhdessä toimeksiantajan kanssa valittu ja heidän toiveitansa kuunnellen siitä, minkälaiselle oppaalle heillä on tarvetta.

2 PEREHDYTTÄMINEN

Työntekijän aloittaessa uudessa työpaikassa, siihen olennaisena osana kuuluu perehdyttäminen. Kupias & Peltola (2029, 18–19) kertovat teoksessaan Perehdyttämisen pelikentällä, että perehdyttäminen kattaa sekä työhön opastuksen, että niin kutsutun alku- ja yleisperehdyttämisen. Perehdyttäminen kattaa siis erilaiset käytännön toimet, jotka helpottavat työn aloittamista.

Perehdyttämisellä tarkoitetaan niitä asioita, joilla uudesta työntekijästä saadaan osa organisaatiota, työyhteisöä ja sidosryhmiä. Lisäksi perehdyttämiseen liittyy työntekijän omien työtehtävien mahdollisimman nopea oppiminen ja etenkin niiden tekeminen oikein alusta asti. Perehdyttäminen voi viedä aikaa, mutta mitä nopeammin perehdytettävä pystyy työskentelemään ilman ohjausta, sitä nopeammin koko organisaatio siitä hyötyy. (Joki 2021, 85.)

Työterveyslaitoksen tutkimushanke Työhyvinvointi ja osaaminen palvelualoilla toteutti kyselyn kolmannessa osatutkimuksessaan neljälle palvelualan suuryritykselle. Tutkimuksessa selvitettiin työkykyjohtamisen ja henkilöstön työhyvinvoinnin välisiä yhteyksiä. Tutkimuksessa ilmeni, että työkykyjohtamisen kehittämistarpeista merkittävin oli perehdytys. Perehdytystä haastoi puutteelliset resurssit ja henkilöstön monikielisyys. Henkilöstön vaihtuvuus oli suurta ja koettiin, että perehdyttäminen vie aikaa. Kyselyn 1236 vastaajasta 53–79 % oli täysin tai melko samaa mieltä siitä, että vastaaja oli perehdytetty työhön hyvin. Vaikka tyytyväisyys perehdytykseen olikin hyvällä tasolla, nimettiin työkykyjohtamisen kehityskohteeksi silti perehdytys. Syyksi ajateltiin, että perehdytys koettiin olevan erittäin tärkeä työhyvinvoinnin, osaamisen ja tuottavuuden osatekijä tai, että perehdytyksen ei koettu olevan koko yrityksessä tasalaatuista. (Lindström, Turunen, Remes Pehkonen 2023, 38–39.)

2.1 Perehdytyksen suunnittelu

Perehdyttämisen toimenpiteet olisi hyvä aloittaa jo ennen töiden alkamista, jotta kaikki mahdollinen olisi valmiina uuden työntekijän aloittaessa työt. Tärkeimpiä

asioita mitä ennakkoon voi hoitaa ovat muun muassa työpisteen ja tarvittavien työvälineiden järjestäminen. Esihenkilö voi miettiä etukäteen perehdytysohjelman laatimista, jossa olisi aikataulutettu lista henkilöistä ja asioista, joihin tulisi tutustua. (Hyppänen 2013, 218.)

Perehdytyksen suunnittelua on mietittävä mitä organisaatio haluaa perehdytyksellä tavoittaa. Esimerkiksi mitä sillä halutaan saavuttaa ja tukeeko se organisaation strategiaa. Perehdytyksen tavoitteita voivat esimerkiksi olla asioiden nopea omaksuminen, yhteisen kulttuurin vahvistaminen, itsenäinen työskentely ja vastuunottokyky. Tavoitteiden määrittäminen onkin ensimmäinen aste perehdytyksen suunnittelussa. (Eklund 2020, 29.)

Perehdytyksen päätavoitteena on antaa riittävästi olennaista tietoa uudelle työntekijälle työstä ja työpaikasta. Perehdytysprosessi voi olla kaksisuuntainen ja prosessin edetessä voi uuden työntekijän kanssa keskustella hänen aikaisemmista tehtävistään, ja miten hän on tehnyt aiemmin työvaiheet tai mitä havaintoja hänellä on uudesta työstään. Organisaatio voi saada näin hyviä kehitysideoita uudelta työntekijältä. (Hyppänen 2013, 221.)

Perehdytyksen systemaattista suunnittelusta puhutaan, kun se tapahtuu koko organisaation tai työyksikön tasolla ja tehdään perehdyttämissuunnitelmia sekä tukimateriaalia perehdyttämisen rinnalle. Erityisesti tätä voidaan hyödyntää isoissa organisaatioissa, joissa työntekijöillä on samankaltaisia työtehtäviä. Monesti suunnittelua tulee kuitenkin yksilöllistää, koska uudet työntekijät poikkeavat osaamiseltaan ja taustoiltaan toisistaan. (Kupias & Peltola 2009, 87–88.)

Ketolan (2010, 121) väitöskirjaansa varten tehdyssä tutkimuksessaan kävi ilmi, että suunnitelmallinen perehdyttäminen koettiin olevan tehokkaampaa ja se loi onnistuneelle sisäänajolle paremmat lähtökohdat kuin satunnainen tai epäjohdonmukainen perehdytys. Haastatteluissa tuli esille, että perehdyttäminen alkoi joissakin tilanteissa ennen kuin henkilö aloitti uudessa tehtävässään. Perehdyttäminen alkoi työsopimuksen solmimisen yhteydessä antamalla etukäteisaineistoa.

Kattavassa perehdytyssuunnitelmassa uutta tietoa voidaan antaa pienissä kokonaisuuksissa. Kun uusi tieto annetaan pienissä osissa, pystyy uusi henkilö

mahdollisesti omaksumaan tiedon helpommin ja käytännössä harjoittelemaan opittuja asioita. Tällöin organisaatio alkaa hyötymään henkilön työpanoksesta. (Hyppänen 2013, 220.)

2.2 Perehdytyksen toteuttaminen

Perehdyttämistä voi toteuttaa menestyksekkäästi monin erilaisin järjestelyin. Joissakin paikoissa perehdyttäminen on henkilöstöammattilaisten käsissä ja ai-noastaan työnopastus ja lähimpiin työkavereihin tutustuminen tapahtuu työskentelypaikassa. Voi myös olla, että perehdyttämisen vastuu kuuluu kokonaan esihenkilölle, jolloin hän voi samalla luoda hyvän suhteen työntekijäänsä. Tai perehdyttäminen voi olla kokonaan nimettyjen perehdyttäjien tehtävänä, joille on delegoitu esihenkilön perehdyttämisvastuuta. Voi olla myös paikkoja, joissa perehdyttämiseen osallistuu koko työyhteisö ja samalla he ovat kaikki mukana perehdyttämisen prosessin kehittämisessä. (Kupias & Peltola 2009, 47.)

Teknologian kehittyessä ja digitalisaation myötä voi perehdytyksessä käyttää yhä enemmän erilaisia tapoja. Perehdytyksessä käytetään paljon erilaisia virtuaalisia oppimisympäristöjä, jotka tulevat tulevaisuudessa nousemaan enemmän esille. Näitä voivat olla esimerkiksi verkkokurssit, webinaarit ja pelit, jotka voivat mahdollistaa erilaisia tapoja uuden oppimiseen. Perehdytysprosessit tulevat siirtymään entistä enemmän digitaaliseen ympäristöön. (Eklund 2020, 79.)

Perehdytyksen kesto riippuu työtehtävästä, mutta sen voidaan ajatella olevan yhtä pitkä kuin koeaikakin. Vaativampi työ ja laajat työtehtävät vaativat pidemmän perehdytysajan. On hyvä pitää mielessä, että organisaatioissa on paljon ei dokumentoitua, hiljaista tietoa. Tällaisen tiedon ja osaamisen voi vain oppia työskentelemällä talossa pitempään. (Hyppänen 2013, 220.)

Arja Sihvo (2023, 54, 56) on tutkinut hoitoalalla osastonhoitajien näkemyksiä perehdytyksestä ja perehdytyksen johtamisesta pro gradu tutkielmassaan. Tässä tutkimuksessa tuli esille hoitoalla tyypillisen potilasturvallisuuden korostumisen lisäksi se, että perehdyttämällä on yhteyttä työpaikan vetovoimaan ja työntekijöiden pitovoimaan. Esihenkilöt myös nostivat tutkimuksessa esille sen, että perehdytyksessä yksilöllisten tarpeiden huomioiminen on tärkeää. Tutkimustulokset

myös osoittivat esihenkilöiden kokevan päävastuun perehdyttämisestä olevan heillä. He organisoivat perehdytystä, tukevat työyhteisöä ja osallistuvat perehdyttäjien valintaan sekä pitävät perehdytyskeskusteluja.

2.3 Perehdytyksen seuranta

Perehdytyksen seurannalla pystytään varmistamaan uuden työntekijän jatkuva kehittyminen ja tavoitteiden suuntaan eteneminen. Seuranta antaa perehdyttäjän tietoon minkälaista tukea kyseisellä hetkellä uusi työntekijä tarvitsee. Perehdytyksen seuranta ja osatavoitteiden asettaminen on kannattavaa ja ne ohjaavat toimintaa tehokkaasti. Seurantakäytännön yksi tapa on pitää perehdytyskeskustelu, jossa keskustellaan perehdytyksen etenemisestä. (Eklund 2020, 119–120, 122.)

Ketola (2010, 116–117) kertoo, että hänen tutkimuksessaan nousi esille se, että perehdytys koettiin onnistuneen silloin, kun roolit, vastuut ja suunnitelmat olivat osuneet kohdalleen. Yksi onnistuneen perehdytyksen edellytys oli, että niin uusi työntekijä kuin organisaatiokin tiesivät mihin tehtävään ja rooliin tulija oli tulossa. Perehdyttämiseen panostamisen ajallisesti ja sisällöllisesti koettiin vaikuttavan merkittävästi lopputulokseen. Tutkimuksen perusteella toimiva perehdys sisältää suunnittelun, toteutuksen ja seurannan.

Ketolan (2010, 131) mukaan useimmissa hänen tutkimissaan yrityksissä oli käytössä perehdytysohjelmaan kuuluvat seuranta- ja palautekeskustelut. Keskustelujen tavoitteena oli mitata perehdyttämisprosessin onnistumista, uuden työntekijän kokemusta yrityksestä ja tiimistä sekä saadun tiedon laadusta ja riittäväydestä. Palaute toteutettiin yleensä esimiehen kanssa käydylle keskustelulla, kirjallisena tai tietoverkkopohjaisena kyselynä tai osana suurempaa mielipide- tai ilmapiirimittausta.

2.4 Työntekijän oma vastuu perehdytyksestä

Työnantajan rooli perehdytyksessä on olla suunnittelija, toteuttaja ja kehittäjä. Perehdytys on kuitenkin kaksisuuntainen prosessi, jossa työnantaja ei voi

varmistaa perehdytyksen onnistumista ilman työntekijän omaa panostusta. Iso osa onnistumisen vastuusta on työntekijällä itsellään. (Eklund 2020, 161.)

Työntekijä on vastuussa itse oman ammattitaidon kehittämisestä ja ylläpidosta. Perehdytyksen näkökulmasta oma-aloitteisuus, omien ajatusten ja mielipiteiden ilmaiseminen ovat tärkeitä työntekijän työelämätaitoja. Jokaisessa työssä myös tarvitaan esimerkiksi itsensä johtamisen- ja vuorovaikutustaitoja. Uudessa työpaikassa perehtyminen on yleensä stressaavaa aikaa, mutta samalla pitäisi kyetä keskittymään, oppimaan ja kehittymään. (Eklund 2020, 164–165.)

Perehdytyksessä uuden työntekijän passiivinen asema ei riitä, vaan tarvitaan perehtyviltä asioiden aktiivista työstämistä. Onkin tärkeää, että asiat perustellaan hyvin ja perehtyjät pääsevät aktiivisesti työstämään opittuja asioita ja näin pystyvät perehdyttämisen jälkeen soveltamaan oppimiaan asioita omassa työssään. (Kupias ja Peltola 2009, 115.)

Työntekijän on omasta oppimisestaan otettava vastuuta ja osattava ilmaista miten organisaatio ja perehdyttäjät voivat tukea hänen oppimistaan. Täytyy osata kertoa mitkä asiat hallitsee ja mitkä asiat hän kokee haastavina. Työntekijän vastuulla onkin olla aktiivinen ja kysyä kaikki mieltä askarruttavat asiat. (Eklund 2020, 167.)

2.5 Lainsäädäntö

Perehdyttäminen on lakisääteinen, nimenomaan työnantajalle määrätty velvollisuus opastaa työntekijä työhönsä. Erityisesti perehdyttämisestä on säädetty esimerkiksi työsopimus- ja työturvallisuuslaissa. (Kupias & Peltola 2009, 20.)

Työnantajan täytyy pitää huolta siitä, että työntekijät voivat suoriutua työtehtävistään, vaikka yrityksen toimintaa, tehtävää työtä tai työmenetelmiä kehitettäisiin tai muutettaisiin. Työnantajan on myös edistettävä työntekijän mahdollisuuksia edetä tyourallaan hänen omien kykyjensä mukaan. (Työsopimuslaki 55/2001, 2:1§.)

Perehdyttämisestä on säädetty myös työturvallisuuslaki 738/2002, 2 luvun 14 §:ssä, jonka mukaan työnantajan on annettava tarvittavat tiedot työntekijöille työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä heidän ammatillinen osaamisensa ja työkokemuksensa huomioon ottaen. Työturvallisuuslaissa säädetään vuokratyöntekijöidenkin perehdyttämisestä. Työn vastaanottajan on huolehdittava perehdyttämisestä työpaikan ja työn olosuhteisiin, työsuojelutoimenpiteisiin sekä tarvittaessa työsuojelun yhteistoimintaa ja tiedottamista sekä työterveyshuoltoa liittyviin järjestelyihin.

3 RIKOSPROSESSI

Rikosprosessiin luetaan neljä eri vaihetta, jotka ovat esitutkinta, syyteharkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano. Rikosprosessissa pyritään tehokkaaseen ja tarkoituksenmukaiseen käsittelyyn sekä erityisesti oikeaan lopputulokseen mahdollisimman nopeasti ja edullisesti. (Rantaeskola 2022, 16.)

Rikosprosessissa keskeistä on rikosvastuun vahvistaminen ja rangaistuksen tuomitseminen ainoastaan valtiollisessa viranomaismenettelyssä. Tuomioistuimen tulee tarkastella rikosoikeusjärjestelmän valossa väitettyä tapahtuman kulkua, jonka tavoitteena on selvittää tapahtuman rikosoikeudellista merkitystä. Tarkastelu voi johtaa johonkin seuraavista lopputuloksista: teko muodostaa rikoksen ja vastaaja todetaan syylliseksi, josta häntä rangaistaan tai teko muodostaa rikoksen, mutta ei ole näytetty vastaajan syyllistyneen rikokseen tai teko ei ole muodostanut rikosta. (Helenius & Linna 2024, 331–332.)

Rikosprosessia sääntelee lait, joista tärkeimpiä ovat laki oikeudenkäynnistä rikosasiassa (ROL), oikeudenkäymiskaari (OK), esitutkintalaki (ETL) ja pakkokeinolaki (PKL). Rikoksen tunnusmerkistöistä säädellään rikoslaissa (RL). Perustana näillä on Suomen perustuslaki (PL) ja kansainväliset sopimukset, esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS). (Rantaeskola 2022, 19.)

3.1 Esitutkinta ja pakkokeinot

Ensimmäisenä vaiheena rikosprosessissa on esitutkinta. Se aloitetaan, jos on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Esitutinnan suorittaa yleensä poliisi, mutta sen voi tehdä myös rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaiset, riippuen epäilystä rikoksesta. (Rantaeskola 2022, 17.)

Esitutkintalaki ohjaa esitutkintaa ja laki sisältää yleiset periaatteet sekä esitutkintaa ohjaavat normit. Alla lueteltu esitutkintaa ohjaavat kuusi tutkintaperiaatetta:

1. Tasapuolisuusperiaate: Poliisin on toimittava tasapuolisesti. Selvitetään ja otetaan huomioon ne seikat ja todisteet, jotka vaikuttavat rikoksen tekijää vastaan, että hänen puolestaan.
2. Syyttömyysolettama: Esitutkinnassa henkilöä on kohdeltava syyttömänä.
3. Itsekriminointisuoja: Rikoksesta epäilyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen.
4. Suhteellisuusperiaate: Esitutinnan toimenpiteiden ja henkilön oikeuksiin puuttuminen on oltava puolustettavia.
5. Vähimmän haitan periaate: Poliisi ei esitutinnan tarkoituksen saavuttamiseksi saa puuttua kenenkään oikeuksiin sen enempää kuin sen on välttämätöntä. Eikä esitutkinnantoimenpiteillä saa aiheuttaa tarpeetonta haittaa tai vahinkoa kenellekään.
6. Hienotunteisuusperiaate: Esitutinnan asianosaisia ja muita henkilöitä on kohdeltava hienotunteisesti. (Helenius & Linna 2024, 334–335.)

Esitutkinnassa selvitetään mahdollinen rikos, teon olosuhteet, aiheutunut vahinko ja teolla saatu hyöty. Siinä selvitetään myös tapaukseen liittyvät asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja seuraamuksen määrittämiseksi tarvittavat asiat. Esitutkinnassa selvitetään myös mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi, rikoksesta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle mahdollisesti tulevan vahingonkorvauksen täytäntöön panemiseksi. Esitutkinnassa otetaan selvää asianomistajan kanta kirjalliseen menettelyyn sekä hänen yksityisoikeudelliset vaatimuksensa, mikäli asianomistaja on pyytänyt syyttäjää ajamaan vaatimustaan oikeudenkäynnissä. (Jokela 2018, 8.)

Rikosten selvittäminen voi joskus edellyttää pakkokeinojen käyttämisen, joilla voidaan puuttua henkilön lailla suojattuihin oikeushyviin. Pakkokeinot voivat olla henkilön vapauteen kohdistuvia (kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen, yhteydenpidon rajoittaminen, matkustuskielto, nouto esitutkintaan tai oikeudenistuntoon), henkilöön kohdistuvia (henkilöntarkastus ja -katsastus, henkilötuntonmerkkien ottaminen, DNA tunnisteiden määrittäminen), henkilön elämäntilanteeseen kohdistuvia (muun muassa telekuuntelu, tarkkailu) sekä esineisiin ja

omaisuuteen kohdistuvia pakkokeinoja (muun muassa vakuustakavarikko, kotietsintä). (Jokela 2018, 197–198.)

Lopuksi esitutkinnasta kertyneestä aineistosta laaditaan esitutkintapöytäkirja, johon otetaan mukaan kuulustelupöytäkirjat, selostukset tutkintatoimenpiteistä ja tehdyistä havainnoista. Pöytäkirjaan liitetään asiakirjat, kuten tallenteet ja valokuvat, jos olettaen niillä olevan merkitystä tutkittavassa asiassa. Pöytäkirjasta ilmenee muun selvityksen ohessa todistusaineisto, joka esitutkinnasta on kertynyt. Syyttäjä käyttää tätä materiaalia hyväkseen syyteharkintaa tehdessään sekä jutun oikeuskäsittelyssä. (Vuorenpää 2023, 162.)

3.2 Syyteoikeus ja syyteharkinta

Suomessa rikokset ovat jaettu kahteen eri pääryhmään, virallisen syytteen alaisiin- ja asianomistajarikoksiin. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjä voi nostaa asiassa syytteen riippumatta siitä, mikä on asianomistajan oma kanta asiassa. Asianomistajarikoksissa asianomistajan syyttämispyyntö on syyttäjän syyteoikeiden käyttämisen edellytys. Asianomistajarikoksia ovat esimerkiksi vähäiset omaisuus- ja väkivaltarikokset, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus. (Vuorenpää 2023, 137.)

Tuomioistuin ei ryhdy omasta aloitteesta tutkimaan rikosasiaa, vaan siinä täytyy ensin nostaa syyte. Tuomioistuin ei myöskään huolehdi asian eteenpäin viemisestä ja syytteen toteen näyttämisestä. Ensisijaisesti syytteen nostaminen kuuluu syyttäjälle. Toissijainen syyteoikeus on asianomistajalla. Hän voi nostaa syytteen asianomistajarikoksissa, jos syyttäjä on päättänyt olla nostamatta syytettä tai, että esitutkintaa ei tulla toimittamaan. (Linna 2019, 152.)

Syyttäjä arvioi syytekynnyksen ylittymistä kolmessa vaiheessa. Ensimmäisenä arvioidaan riittääkö näyttö epäillyn syyllisyydestä. Syyttäjä voi toisinaan joutua pyytämään poliisilta lisätutkintaa, mikäli hän katsoo, ettei asiaan vaikuttavia kaikkia seikkoja ole vielä selvitetty. Toisessa vaiheessa syyttäjän on arvioitava mahdollisia vaihtoehtoisia tapahtumankulkuja, jotka esitutkintamateriaalista nousee esille. Tuomitseminen syylliseksi edellyttää, ettei henkilön syyllisyydestä jää varteenotettavaa epäilyä. Kolmannessa vaiheessa syyttäjä tekee periaatepunnintaa

rikoksesta epäillyn oikeusturvavaatimuksen ja rikoksen selvittämistä välillä. Syyttäjän on objektiivisin perustein katsottava, että oikeudenkäynnissä näyttö syytetyn syyllisyydestä vahvistuu ja syytekynnys selvästi ylittyy. (Helenius & Linna 2024, 383–385.)

Syyteharkinta on syyttäjän arviointia siitä antaako tehty esitutkinta aihetta toimenpiteisiin. Syyteharkintaa tehdessään syyttäjä pääsääntöisesti joko nostaa asiasta syytteen tai päätyy syyttämättä jättämiseen. Syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta asian vähäisyys-, nuoruus-, kohtuuttomuus- tai kustannusperusteisesti. Lisäksi syyte voidaan jättää nostamatta, mikäli tärkeä yleinen tai yksityinen etu ei vaadi muuta. (Vuorenpää 2023, 165; Linna 2019, 154.)

Syyttäjän on nostettava epäilystä rikoksesta syyte, mikäli teko on säädetty laissa rangaistavaksi, syyteoikeus ei ole vanhentunut ja on epäillyn syyllisyyden tueksi todennäköisiä syitä. Jos jokin edellä mainituista edellytyksistä ei toteudu, syyte jätetään nostamatta. (Rantaeskola 2022, 373.)

Syyte nostetaan syyttäjän laatimalla kirjallisella haastehakemuksella. Rikosasia tulee vireille, kun haastehakemuksen saapuessa käräjäoikeuden kansliaan. Asia käsitellään yleensä sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa rikos on tehty. Haastehakemuksesta on tultava esille teko, josta vastaajaa syytetään sekä tapahtumapaikka ja -aika. Haastehakemuksen teonkuvauksessa tulee kuvailla tapahtumien kulku, mitä seurauksia siitä on aiheutunut ja onko teko ollut tahallinen vai johtunut huolimattomuudesta. Teonkuvaus varmistaa mihin seikkoihin pääkäsittelyssä tulee kiinnittää huomiota. Haastehakemuksessa syyttäjän on myös ilmoitettava mihin rikokseen hän katsoo syytetyn syyllistyneen ja mitä rangaistusta hän vaatii. Soveltuvat lainkohdat on tultava esille ja syyttäjän ajamat yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset sekä esitettävät todisteet teemoineen. (Linna 2019, 159–160.)

3.3 Käsittely tuomioistuimessa

Oikeudenkäyntiä ohjaavat tarkoituksenmukaisuusperiaatteet, joita ovat prosessin halpuus, nopeus ja varmuus. Halpuudella tarkoitetaan sitä, että oikeudenkäynti ja tuomioistuinlaitoksen toiminta olisi mahdollisimman kustannustehokas

ja tarpeettomia kustannuksia lisääviä toimenpiteitä vältetään. Oikeudenkäynnin nopeudella tarkoitetaan asioiden käsittelemistä kokonaisuudessaan kohtuullisessa ajassa. Oikeudenkäynnin varmuus merkitsee sitä, että lopputulos olisi ai-neellisen oikeuden mukainen ja oikea. (Kajala 2024, 52.)

Tuomioistuin tarkistaa saapuneen haastehakemuksen, jonka tekee käytännössä yksittäinen tuomari ja tämän myötä rikosasian valmistelu alkaa. Lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa on kirjattu säännökset haastehakemuksen täydentämisestä ja asian tutkimatta jättämisestä. Tuomarin on kehotettava syyttäjää korjaamaan haastehakemusta, jos siinä ilmenee puutteita. Mikäli täydennyskehotuksen jälkeenkin puutteita havaitaan, haastehakemus jätetään tutkimatta. Jotta tuomioistuin ottaa asian käsittelyyn, tulee tiettyjen prosessiedellytysten täytyä, joita ovat muun muassa tuomioistuimen asiallinen, alueellinen ja asteellinen toimivalta, laillinen kokoonpano sekä heidän esteettömyytensä asian käsittelyssä. Asia ei myöskään saa olla vireillä toisessa käräjäoikeudessa sekä asianosaisten tulee olla asianosais- ja oikeudenkäyntikelpoisia. (Helenius & Linna 2024, 86, 418.)

Tuomioistuimen on asian vireilletulon jälkeen annettava viipymättä haaste vastaajalle tiedoksi. Haasteessa kehoitetaan vastaamaan haastehakemuksessa esitettyihin vaatimuksiin, kuten rangaistus- ja muut vaatimukset, asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset ja valtiolle tuomitut korvaukset. Haasteen tiedoksiannosta huolehtii tuomioistuin ja se voidaan toimittaa joko posti- tai haastemies-tiedoksiantona. Postitiedoksianto ei aina onnistu, jos asianosainen on esimerkiksi yhteistyöhaluton tai hänen osoitteensa on tuntematon. Näissä tapauksissa tiedoksianto hoidetaan haastemiehen välityksellä. Tuomioistuimen palveluksessa työskentelevä haastemies etsii asianosaisen ja huolehtii tiedoksiannosta henkilökohtaisesti. (Helenius & Linna 2024, 420–421.)

Asianomistajien yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset voidaan käsitellä rikosasian yhteydessä, jolloin puhutaan adheesioperiaatteesta. Näin korvausvaatimuksia ei tarvitse käsitellä erillisessä oikeudenkäynnissä, vaikka sekin voi olla joissakin tilanteissa perusteltua. Mikäli yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset käsitellään erillisessä oikeudenkäynnissä, noudatetaan siinä silloin riita-asian menettelyä koskevia säännöksiä. (Kajala 2024, 25.)

3.3.1 Oikeudenkäynnin julkisuus

Oikeudenkäynnit ovat lähtökohtaisesti Suomessa julkisia, eli yleisö voi tulla seuraamaan pääkäsittelyä. Oikeudenkäynnin julkisuutta on perusteltu kahdella asialla. Käsittelyn julkisuus esimerkiksi antaa kansalaisille mahdollisuuden valvoa ja kontrolloida tuomioistuimen toimintaa, jonka on katsottu estävän lainkäytössä mielivaltaisuutta ja väärinkäytöksiä. Toisena asiana on tuotu esiin se, että julkisuudella pidetään yllä ihmisten luottamusta ja mielenkiintoa tuomioistuimen toimintaa kohtaan. Oikeudenkäynnin julkisuus kattaa asian käsittelyjulkisuuden eli yleisön oikeuden olla läsnä käsittelyssä, että oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden. (Vuorenpää 2023, 82.)

Joissakin tilanteissa käsittely voidaan käydä kokonaan tai osittain yleisön läsnä olematta. Näin voidaan tehdä asianosaisen pyynnöstä tai muusta erityisestä syystä. Syynä voi esimerkiksi olla uhka valtion turvallisuuden vaarantumisesta tai vahinko Suomen kansainvälisille suhteille. Käsittelyn julkisuutta voidaan rajoittaa myös silloin, jos siinä käydään läpi arkaluontoisia tietoja liittyen henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon. (Jokela 2018, 448.)

3.3.2 Valmisteluistunto

Yleensä rikosasioissa ei tarvita suullista valmisteluistuntoa suoritettua esitutkinnan vuoksi. Joskus rikosasia saattaa kuitenkin olla epäselvä esitutkinnan, haastehakemuksen tai vastaajan vastauksen jälkeenkin, että pääkäsittelyä täytyy valmistella suullisessa valmisteluistunnossa. Valmisteluistunto voidaan toteuttaa esimerkiksi laajoissa talous- ja huumausainerikoksissa. (Jokela 2015, 362.)

Tuomarilla on mahdollisuus käyttää kyselyoikeuttaan suullisessa valmisteluistunnossa. Hän voi selvittää asianosaisten epäselviä vaatimuksia ja kannanottoja sekä niiden perusteita. Tämä voi olla usein tarkoituksenmukainen tapa selvittää esimerkiksi sitä, tulevatko asianomistajat esittämään syyttäjän syytteestä poikkeavia rikosoikeudellisia vaatimuksia tai haluavatko he nimetä muita, kuin syyttäjän nimeämiä todistajia. (Jokela 2015, 364.)

Suulliseen valmisteluistuntoon kutsutaan ne asianosaiset, joita siinä käsiteltävät asiat koskevat. Istunnossa voidaan pyrkiä vähentämään todistelua ja täsmentämään todistusteemoja. Se voidaan toimittaa puhelimitse tai käyttäen muuta teknistä tiedonvälitystapaa. (Fredman 2021, 730–731.)

3.3.3 Suullinen pääkäsittely

Oikeudenkäynnin kulkua ohjaa suullisuus-, välittömyys- ja keskitysperiaatteet. Suullisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että lausumat annetaan suullisesti tuomioistuimelle. Tämän vastakohtana on kirjallinen prosessi, jolloin lausumat annetaan tuomioistuimelle kirjallisessa muodossa. Välittömyysperiaatteella tarkoitetaan sitä, millä tavalla oikeudenkäyntiaineisto otetaan tuomioistuimessa vastaan. Aineisto on esitettävä siinä tietyssä tuomioistuimessa, jossa asia on vireillä ja joka asian tulee ratkaisemaan. Keskitysperiaatteella tarkoitetaan sitä, että oikeudenkäyntiasia olisi käsiteltävä yhdessä ainoassa yhtäjaksoisessa oikeudenkäyntikäsittelyssä ilman ajanhukkaa. (Vuorenpää 2023, 70–73.)

Asian tullessa vireille määrätään sille käsittelypäivä, joka tulisi olla niin pian kuin mahdollista. Perusteena tälle on esimerkiksi se, että todistajien muistikuvat heikenevät ajan kulumisen myötä sekä asia on hyvä saada sekä vastaajan että asianomistajan kannalta ratkaistua mahdollisimman pian. (Vuorenpää 2023, 192.) Asia tulisi käsitellä kiireellisesti silloin, kun vastaajan ollessa vangittuna, matkustuskiellossa tai pidätettynä virantoimituksesta. Tällöin pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa asian tultua vireille. Alle 18-vuotiaan syytetyn vakavaa rikosta koskeva pääkäsittely on pidettävä 30 päivän sisällä siitä, kun asia on tullut käräjäoikeudessa vireille. (Linna 2019, 166.)

ROL 8 luvun 1–3 pykälissä on säännökset asianosaisten läsnäoloon oikeudenkäynnissä rikosasiassa niin syyttäjän kuin asianomistajan yksin ajamissa asioissa. Pääkäsittely on peruttava ja määrättävä uusi käsittelypäivä, mikäli syyttäjä on jäänyt pois käsittelystä. Syyttäjä toimii virkavastuulla eikä oikeudenkäynnin viivytyksestä ole vaaraa hänen taholtaan, joten hänet kutsutaan pääkäsittelyyn ilman poissaolouhkaa. Muut asianosaiset määrätään saapumaan

henkilökohtaisesti sakon uhalla. Tästä voidaan poiketa, jos katsotaan ettei asianosaisen henkilökohtainen läsnäolo asian selvittämiseksi ole tarpeen. (Jokela 2015, 145.)

Syyttäjän ajamassa rikosasiassa, jossa asianomistaja, hänen laillinen edustajansa tai vastaaja jää saapumatta istuntoon henkilökohtaisesta kutsusta huolimatta, voidaan hänet tuomita asetettuun uhkasakkoon ja asetettavaksi korkeampi uhkasakko tai määrätä noudettavaksi joko samaan tai myöhempään istuntoon (Laki oikeudenkäynnistä rikosasiassa 11.7.1997/689, 8:4–5 §).

Edellytyksenä käsittelyn pitämiseen vastaajan poissaolosta huolimatta on, että asia voidaan ratkaista ja tutkia hänen poissaolostaan huolimatta. Vastaajan läsnäolon ei katsota olevan tarpeellinen asian selvittämiseksi ja hänet on poissaolouhkaisella kutsulla kutsuttu oikeudenkäynnin istuntoon. Vastaajalle voidaan siinä tapauksessa tuomita rikesakko, sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden mittainen vankeusrangaistus ja enintään 10 000 euron menettämisuuramus. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasiassa, 8:11 §.)

Asia voidaan ratkaista ja käsitellä vastaajan poissaolosta huolimatta silloin, kun tuomioistuimelle vastaaja on antanut suostumuksensa. Ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta ei voida tällöin tuomita. Kutsussa edellytetään olevan tästä maininta ja vastaajan on toimitettava tuomioistuimelle kirjallinen suostumus, jotta asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta. (Jokela 2018, 510; Laki oikeudenkäynnistä rikosasiassa, 8:12§.)

3.3.4 Pääkäsittelyn kulku ja tuomioistuimen kokoonpano

Suullinen pääkäsittely alkaa sillä, että syyttäjä ja asianomistaja esittävät vaatimuksensa suullisesti. Tuomioistuin saa ottaa ratkaisussaan huomioon vain sen aineiston, mitä on esitelty pääkäsittelyssä. Vaatimusten esittämisen lisäksi on vaatimuksia perusteltava lyhyesti. Vastaajalla on mahdollisuus tämän jälkeen ottaa kantaa esitettyihin vaatimuksiin, joko myöntämällä tai kiistämällä ne. Mikäli vastaaja on passiivinen eikä ota tähän kantaa, tulkitaan tämä kiistämiseksi. (Helenius & Linna 2024, 457–458.)

Vaatimusten esittämisen jälkeen on vuorossa asiaesittely, jossa syyttäjä perustelee kantaansa tarkemmin. Asianomistajan osalta asiaesittely kattaa yksityisoi-keudellisten vaatimusten läpi käymisen. Tämän jälkeen vastaajalla on mahdolli-suus lausua vastapuolen perusteluihin. Asiaesittelyn jälkeen on vuorossa todis-telun vastaanottaminen. Ensin kuullaan asianosaisia todistelutarkoituksessa ja sen jälkeen on vuorossa muiden todistajien tai asiantuntijoiden kuuleminen. Kir-jalliset todisteet käydään läpi yleensä suullisten kuulemisten jälkeen, mutta tuo-mioistuvin voi valita vapaasti sopivan ajankohdan kirjallisten todisteiden läpikä-ymiselle todistelun aikana. Lopuksi on loppulausuntojen vuoro, jossa asianosaiset viimeistelevät kantansa ja syyttäjä ottaa kantaa rangaistuksen määräämiseen. (Helenius & Linna 2024, 458–461.)

Käräjäoikeuden suullisesta istunnosta laaditaan pöytäkirja, johon merkitään asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot. Pöytäkirjaan tulee merkitä:

- tuomioistuimen nimi ja käsittelypäivä
- tuomarin ja pöytäkirjan laatijan nimi
- asianosaiset ja henkilöt, jotka on kutsuttu kuultaviksi ja heidän läsnäolonsa
- asiamiehet, avustajat ja tulkit
- käsiteltävä asia ja syy mahdolliseen suljettuun käsittelyyn
- asiassa esitetyt vaatimukset, väitteet, niiden myöntämiset ja vastustami-set, sekä ne asiat, joihin asianosaisen vaatimukset ja vastustamiset pe-rustuvat sekä vastapuolen lausunto näihin
- todistajat, asiantuntijat ja muut henkilöt, joita on kuultu käsittelyssä
- esitetyt kirjalliset todisteet. (Jokela 2018, 731.)

Rikosasioissa käräjäoikeuden kokoonpano vaihtelee asian laadun mukaan. Lau-tamieskokoonpanossa on kaksi lautamiestä ja lainoppinut tuomari. Lautamiehillä on yksilöllinen äänioikeus käräjäoikeuden istunnossa. Tätä kokoonpanoa voi-daan käräjäoikeuden harkinnan mukaan täydentää lainoppineella jäsenellä tai lautamiehellä, mikäli se on perusteltua joko asian laadun, laajuuden tai jonkun muun erityisen syyn vuoksi. Kolmen tuomarin kokoonpanoa käytetään erityisesti silloin, kun käsitellään oikeudellisesti vaikeita asioita. (Jokela 2018, 90–92.) Ri-kosasiassa yhden tuomarin kokoonpano on päätösvaltainen silloin, kun

yksittäisestä syytteessä olevasta rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin enintään neljä vuotta vankeutta (Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4, 2:6 §).

Käräjäoikeuden kokoonpanoon kuuluvalta lautamieheltä ei vaadita oikeustieteellistä tutkintoa, mutta hänellä ei saa olla virkaa yleisessä tuomioistuimessa tai rangaistuslaitoksessa. Eikä hän saa suorittaa virassaan ulosottotehtäviä, rikosten tutkintaa, tulli- tai poliisivalvontaa eikä hän saa olla syyttäjä, asianajaja tai muu henkilö, joka harjoittaa ammatikseen asianajoa. Lautamiehen tulee olla Suomen kansalainen, joka ei ole konkurssissa eikä hänen toimintakelpoisuuttansa ole rajoitettu. (Vuorenpää 2023, 38–39.)

Käräjäoikeuden kokoonpano pitää päätösneuvottelun suullisen pääkäsittelyn jälkeen, jonka jälkeen tuomio julistetaan. Julistettaessa kerrotaan tuomion perustelut ja tuomiolauselma, mahdollisesta kokoonpanon äänestyksestä on ilmoitettava julistamisen yhteydessä. Joskus tuomion laatiminen ja päätösneuvottelu voivat vaatia enemmän aikaa, jolloin tuomio voidaan antaa myöhemmin kansliasta. Pääsäännön mukaan se on annettava 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Tuomion antopäivä ilmoitetaan käsittelyn päättyessä. Muutoksenhaku-aika alkaa siitä päivästä, kun tuomio on annettu. (Jokela 2018, 759, 762.)

3.3.5 Kirjallinen menettely

Kirjallisessa menettelyssä ei järjestetä ollenkaan suullista pääkäsittelyä, vaan asia ratkaistaan ainoastaan kirjallisen aineiston perusteella. Tämä menettely on otettu käyttöön vuonna 2006, koska tällä haluttiin keventää ja tehostaa rikosasioiden käsittelyä. Kirjallisen menettelyn toteutumisen edellytyksenä on, että vastaaja on tunnustanut teon ja antanut suostumuksen kirjalliseen menettelyyn sekä vastaaja on ollut vähintään 18-vuotias teko hetkellä. Edellytyksenä on myös, että yksittäisestä syytteestä ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta, kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta sekä asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia tai hän on antanut kirjalliseen menettelyyn suostumuksensa. Näiden edellytysten on täytyttävä samanaikaisesti, jotta kirjallista menettelytapaa voidaan käyttää. Kaikkien edellytysten täytyessä voidaan kirjallisessa menettelyssä tuomita

maksimissaan 9 kuukautta vankeutta. (Linna 2019, 161–162; Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa, 5a:1 §.)

Kirjallisen menettelyn nimestäkin voi jo päätellä, että siinä asia ratkaistaan käräjäoikeuden kansliassa lähtökohtaisesti kirjallisen materiaalin eli haastehakemuksen ja siihen annetun vastauksen perusteella. Joskus tietyin edellytyksin tuomioistuin voi kirjallisessakin menettelyssä pyytää asianosaisilta suullisen lausuman. Asiasta annettava tuomio vastaa muodoltaan normaalin suullisen pääkäsittelyn jälkeen annettavaa tuomiota. (Vuorenpää 2023, 203.)

Enimmäisrangaistukseen vastaaja voidaan tuomita varaamatta tilaisuutta suulliseen lausumaan. Siksi vastaajan suostumus tulee olla kirjalliseen menettelyyn eikä riitä, että vastaaja on antanut suostumuksen esitutkinnassa vaan se tulee antaa vielä erikseen tuomioistuimelle. Oikeusturvan kannalta täytyy olla varmaa, että vastaaja tietää mistä rikoksesta häntä tullaan syyttämään, ennen kuin hän luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn. (Linna 2019, 162.)

3.4 Rangaistuksen määrääminen ja rangaistuslajit

Rikosoikeudellisia käskynormeja tehostetaan rikossäännöksestä ilmenevästä rangaistuksen uhasta, jotta nämä yhteiskunnassa tärkeänä pidetyt normit välttyisivät loukkauksilta ja vaarantamisilta. Rikossäännös koostuu rikoksen nimestä, sen tunnusmerkistöstä ja rangaistussäännöksestä. Rangaistusta pidetään oikeudellisena seuraamuksena, joka määrätään lain nojalla viranomaisen toimesta ja se tuomitaan lain rikkomisesta. Rangaistus sisältää tekijään kohdistuvan moitteen ja se merkitsee hänelle kielteistä kokemusta tai kärsimyksen aiheutumista. (Tapani, Tolvanen & Kemppinen 2022, 8.)

Rangaistusta antaessaan tuomioistuin noudattaa rangaistuksen määräämisestä koskevaa sääntelyä. Tuomioistuin on sidottu enimmäisrangaistukseen ja lajiin, joka kyseisestä teosta on määriteltä. Lajin valintaan liittyy sääntelyä, jonka avulla pyritään määrittämään rangaistus, jolla tuomittu sovittaisi rikoksen, johon hän on syyllistynyt. Samalla rangaistus tulisi katsoa sellaiseksi, että tuomittu pystyisi palaamaan takaisin yhteiskunnan jäseneksi. (Rantaeskola 2022, 383.)

Rikoksista seuraamuksena olevat rangaistukset muodostavat rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän ytimen. Rangaistuslajeista yleisiä ovat rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus sekä alle 18-vuotiaille rikoksen tehneille tuomittava nuorisorangaistus. Rikesakko on varallisuusrangaistus, joka on kiinteä ja sakkoa lievempi. (Oikeusministeriö 2024.)

Tuomioistuin määrää sakkorangaistuksessa päiväsakkoja, jossa vähimmäismäärä on yksi päiväsakko ja enimmäismäärä on 120 päiväsakkoa tai yhteisen sakkorangaistuksen kahdesta tai useammasta rikoksesta, jolloin enimmäismäärä on 240 päiväsakkoa. Päiväsakon määrä lasketaan tulojen perusteella, jossa otetaan huomioon elatusvelvollisuus ja sakon määrä ei saa olla kohtuuton maksukykyyn nähden. (Tapani ym. 2022, 161–162.)

3.4.1 Yhdyskuntaseuraamukset

Yhdyskuntaseuraamuksista puhutaan silloin, kun rangaistus suoritetaan vapaudessa. Vapaudessa suoritettavia seuraamuksia ovat yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus, ehdolliseen vankeuteen liitetty valvonta, nuorisorangaistus ja ehdonalaisen vapauden valvonta. Näissä keskeisintä on tuomitulle määrätty toiminta sekä säännölliset valvontatapaamiset. Tavoitteena on tukea tuomittua rangaistuksen suorittamisen aikana niin, että hänen valmiutensa sosiaalisessa selviytymisessä ja rikoksettomassa elämässä paranisivat. (Hartoneva, Martikainen, Pajuoja & Vartia 2023, 47.)

Yhdyskuntapalvelussa (YKP) tuomittu tekee palkatonta yleishyödyllistä työtä, johon voi lisäksi kuulua osallistuminen uusintarikollisuutta ehkäisevään toimintaan. YKP:hen voidaan tuomita, mikäli tuomittu on antanut siihen suostumuksensa ja se voidaan määrätä enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. YKP:n vasta-aiheena on aiemmat rangaistukset, rikollisen toiminnan jatkaminen tai muu painava syy. Mikäli katsotaan ehdollisen vankeuden olevan riittämätön seuraamus, voidaan oheisseuraamukseksi tuomita YKP. Rikosseuraamuslaitos (RISE) tekee seuraamusselvityksen, jossa arvioidaan

tuomitun mahdollisuuksia suoriutua yhdyskuntapalveluksen suorittamisesta. (Hartoneva ym. 2023, 48.)

Valvontarangaistukseen voidaan tuomita enintään puolen vuoden mittaisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta, joka edellyttää tuomitun siihen suostumista ja soveltumista. Tuomitun velvollisuus on pysyä asunnossaan ja osallistua hänelle määrättyyn toimintaan. Ankaruusasteikoltaan valvontarangaistus on ankarampi seuraamus kuin yhdyskuntapalvelu, joten valvonta tulee harkittavaksi vasta, jos yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle on jokin este. (Tapani ym. 2022, 212–213.) Valvontarangaistukseen tuomittu saa poistua määrätystä paikasta silloin, kun hänellä on siihen rangaistuksen suunnitelmassa hyväksyty syy. Rangaistuksen suorittamista valvotaan muun muassa teknisin välinein. (Hartoneva ym. 2023, 49.)

Nuorisorangaistukseen sisältyy valvontaa ja nuorille suunnattuja tehtäviä ja ohjelmia, jotka edistävät sosiaalista toimintakykyä. Tähän voidaan tuomita, jos rikoksen tekoaikaan henkilö on 15–17-vuotias. Tuomitseminen nuorisorangaistukseen edellyttää, että sakon katsotaan olevan riittämätön rangaistus eikä ole painavia syitä tuomita ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Nuorisorangaistuksen pituus voi olla neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen. (Hartoneva ym. 2023, 52.)

3.4.2 Vankeus

Ehdoton vankeusrangaistus on vankeudessa suoritettava, joko määräaikainen tai elinkautinen. Määräaikainen vankeusrangaistus voi olla 14 päivää – 12 vuotta tai useista rikoksista tuomitulla yhteisen vankeusrangaistuksen enimmäisaika voi olla 15 vuotta. Tuomitun suoritettuaan määräosan vankeusrangaistuksestaan, voidaan tuomittu päästää ehdonalaiseen vapauteen, johon voi kuulua valvontaa. (Oikeusministeriö 2024.)

Määräaikaiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan päästää suorittamaan osa rangaistuksestaan vapaudessa, jolloin puhutaan ehdonalaiseen vapauttamisesta. Määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen sitten, kun hän on suorittanut vankeusrangaistuksestaan kaksi kolmasosaa. Poikkeuksena ovat he, joita ei ole rikosta

edeltäneiden viiden vuoden aikana tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Tällöin heidät voidaan päästää vapauteen, kun rangaistusajasta on puolet suoritettu. Taustalla tässä on se, että rangaistus on ankarampi, jos vankeuteen johtavia rikoksia tekee usein. (Hartoneva ym. 2023, 102.)

Ehdollisena vankeusrangaistus voidaan määrätä silloin, kun henkilö tuomitaan enintään kahden vuoden määräaikaiseen vankeusrangaistukseen. Ehdollisen vankeusrangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy 1–3 vuoden koeajaksi. Tämä määrätään täytäntöön pantavaksi, mikäli tuomittu tekee koeaikana rikoksen, josta hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja siitä syyte on nostettu vuoden kuluessa koeajan päättymisestä. (Rikoslaki, 2 b:6 §.)

3.5 Muutoksenhaku

Rikosasiassa muutoksen hakeminen tuomioon ei ole mahdollista useassa Euroopan maassa, mutta Suomessa muutoksenhaku on kirjattu kansalliseen perusoikeusjärjestelmään. Perustuslain 21 §:n mukaan oikeus muutoksenhakuun turvataan lailla. (Fredmanin 2021, 932.)

Suomessa toimii kolmen oikeusasteen järjestelmä. Alioikeuksina toimivat käräjäoikeudet, joiden ratkaisuihin voi valittaa hovioikeuteen. Hovioikeuden ratkaisuihin voi hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta. Muutoksenhaku estää tuomion lainvoimaiseksi tulon ja asia lakkaa valitusten myötä olemasta vireillä alemmassa oikeudessa. (Jokela 2018, 804–805.)

Käräjäoikeudessa asian ratkaisemisen yhteydessä annetaan asianosaisille muutoksenhakuohjeet. Muutoksenhakijan on ilmoitettava ensin tyytymättömyyttä ratkaisuun seitsemän päivän kuluessa sen antopäivästä. Mikäli tyytymättömyyttä ei ilmoiteta määräajassa, käräjäoikeuden ratkaisu jää lainvoimaiseksi. Tyytymättömyyden ilmoituksen jälkeen on tehtävä valitus, jonka määräaika on 30 päivää ratkaisun antopäivästä lukien. Mikäli valitusta ei tehdä, tuomio jää lainvoimaiseksi. Valituksen myötä toinen osapuoli voi halutessaan tehdä vastavalituksen ja valittaa tuomiosta ilman, että on ilmoittanut tyytymättömyyttään. Vastavalitus on kuitenkin tehtävä kahden viikon kuluessa valitusajan päättymisestä. (Tuomioistuinlaitos 2021.)

Jos käräjäoikeuden ratkaisuun halutaan hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen, tarvitaan siihen yleensä jatkokäsittelylupa. Poikkeuksena ovat ne tilanteet, kun muutoksenhakijana on vastaaja, syyttäjä tai asianomistaja ja ratkaisussa vastaaja on tuomittu yli kahdeksan kuukauden pituiseen vankeusrangaistukseen sekä valitus koskee syyksi luettua rikosta tai rangaistusta. Eli käytännössä syyttäjä ja asianomistaja tarvitsevat jatkokäsittelyluvan esimerkiksi aina silloin, kun syyte on hylätty käräjäoikeudessa. Hovioikeuden on myönnettävä jatkokäsittelylupa, jos käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta on syytä epäillä, ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida ilman, että lupa myönnetään tai luvan myöntämiseen katsotaan olevan joku muu painava syy. (Fredman 2021, 935–937.)

Hovioikeuden ratkaisuun voi tehdä jatkovalituksen korkeimmalle oikeudelle, johon tarvitaan valituslupa. Luvan pyytämiseen ja valituksen tekemiseen on aikaa 60 päivää hovioikeuden ratkaisun antopäivästä lukien. Korkeimmalta oikeudelta voi saada valitusluvan kolmella perusteella:

1. asia on tärkeä saada korkeimman oikeuden ratkaistavaksi lain soveltamisen kannalta muissa samankaltaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi (ennakkopäätösperuste)
2. siihen katsotaan olevan erityistä aihetta asiassa tapahtuneen oikeudenkäynti- tai muun virheen takia, jonka perusteella ratkaisu olisi purettava tai poistettava (purkuperuste)
3. valitusluvan myöntämiseen on olemassa joku muu painava syy (painava syy -peruste). (Linna 2019, 211.)

Käräjäoikeuden ratkaisuun voi hakea muutosta myös ennakkopäätösvalituksella suoraan korkeimmalta oikeudelta. Siinä hovioikeusvaihe hypätään kokonaan yli. Ennakkopäätösvalitus edellyttää korkeimmalta oikeudelta valitusluvan myöntämistä sekä valittajan vastapuolen suostumusta tähän menettelyyn. Korkein oikeus voi myöntää luvan, mikäli se katsotaan lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi tärkeäksi saada asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. (Linna 2019, 314.)

Muutoksenhaku ja sen vaikutus tulee hyvin esille KKO tapauksessa (2025:10), jossa kärjäoikeus oli ratkaisussaan 10/2021 antanut A:lle neljän kuukauden ehdottoman tuomion törkeästä ampuma-aserikoksesta. A valitti hovioikeuteen, joka 8/2023 ratkaisussaan alensi tuomiota 30 päivään ehdotonta vankeutta ja rikosnimikkeenä oli ampuma-aserikos. Syyttäjä sai valitusluvan korkeimpaan oikeuteen, joka oli rajoitettu kysymykseen, oliko vastaaja syylistynyt törkeään ampuma-aserikokseen. Syyttäjä vaati rangaistuksen korottamista ja törkeän ampuma-aserikoksen syyksi lukemista. Korkein oikeus päätyi lopulta kumoamaan hovioikeuden tuomion ja asia jätettiin kärjäoikeuden tuomion varaan. Vastaaja tuomittiin törkeästä ampuma-aserikoksesta. Korkein oikeus antoi ratkaisunsa tammikuussa 2025.

3.6 Rangaistuksen täytäntöönpano

Viimeisenä vaiheena rikosprosessissa on rangaistuksen täytäntöönpano. Kun tuomio tulee lainvoimaiseksi, se on täytäntöönpanokelpoinen. Sakon maksamatta jättäminen ja mikäli sen periminen ei ulosottoteitse onnistu, voidaan se joissakin tilanteissa muuttaa vankeusrangaistukseksi. Tällöin puhutaan sakon muuntorangaistuksesta. (Tapani ym. 249, 254.)

Neljä maksamatonta päiväsakkoa vastaa yhtä päivää vankeutta. Uhkasakossa jokainen 30 euron määrä vastaa yhtä päivää vankeutta. Sakkoa ei voi muuttaa vankeudeksi, mikäli sakko on määrätty sakon tai rikesakon määräämisestä annetuin lain mukaisessa menettelyssä tai maksamattomia päiväsakkoja on alle 16 tai sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18- vuotiaana. (Rikoslaki, 2a:4–5 §.) Muuntorangaistusten pituus on 4–40 päivää (Fredman 2021, 1015).

Muuntorangaistuksen määrääminen käsitellään kärjäoikeudessa ja vaatimuksen siitä esittää syyttäjä toimittamalla muuntorangaistusvaatimuksen liitteineen kärjäoikeuteen. Maksuvelvollinen kutsutaan saapumaan tuomioistuimeen vastaamaan vaatimukseen muuntorangaistuksen määräämisestä. Haastamista ei kuitenkaan saa suorittaa, mikäli maksuvelvollinen on suorittamassa asepalvelusta tai reservin kertausharjoitusta, palvelemassa aseettomana tai

siviilipalvelusmiehenä tai, jos hänelle on myönnetty yksityishenkilön velkajärjestely. (Fredman 2021, 1014.)

Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta huolehtii rikosseuraamuslaitos, jolle tuomioistuin ilmoittaa antamastaan tuomiosta. Täsmennetyistä rangaistusajan suunnitelman laatimisesta huolehtii rikosseuraamuslaitos yhdessä tuomitun kanssa. (Tapani ym. 2022, 285–286.)

Rikosseuraamuslaitoksen on rangaistuksen täytäntöönpanotoimiin ryhdyttävä viipymättä tuomion ollessa täytäntöönpanokelpoinen. Mikäli tuomittu on jo vankilassa, aloitetaan täytäntöönpano heti. Tuomitun ollessa vapaana, rikosseuraamuslaitos määrää rangaistuksen alkamiselle ajankohdan ja vankilan, jonne tuomitun on ilmoitauduttava. Tuomittua kuullaan täytäntöönpanon ajankohdan alkamisesta ja sijoitusvankilasta sekä rangaistusajan suunnitelman laatimisesta. (Hartoneva ym. 2023, 92.)

Mikäli tuomittu ei halua tulla kuulluksi rangaistusajan suunnitelmasta, tehdään päätös ilmoittautumisajankohdasta ja vankilasta ilman hänen kuulemistaan. Päätös toimitetaan tuomitun osoitteeseen, mutta mikäli tuomittua ei tavoiteta, joudutaan hänet etsintäkuuluttamaan. Rangaistuksen täytäntöönpanoa voidaan lykätä raskauden vuoksi tai terveydellisistä syistä. Muulla kuin terveydellisellä perusteella lykkäystä voi saada kuusi kuukautta. (Fredman 2021, 1011.)

4 OPPAAN LAATIMINEN

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jossa toimeksiantajana on Lapin käräjäoikeuden rikososasto. Kehittämistehtävänä valmistui perehdytysopas, jonka tarkoituksena on perehdyttää uudet käräjäsihteerit rikosprosessin vaiheisiin ja termistöön sekä muutoksenhakuun. Oppaaseen valitut aiheet päätettiin yhdessä toimeksiantajan kanssa. Kyseisiä asioita ei nykyisistä oppaista löydy ja näistä katsottiin olevan apua erityisesti uusille sihteereille perehdytysvaiheessa, joilla ei ole kokemusta tai koulutusta käräjäsihteerin tehtävistä. Termien ja käsitteiden avaaminen haluttiin sisällyttää tekstiin, jolloin ne tulivat tekstissä luontevasti avattua.

Opas toimii yhtenä perehdytyksen työkaluna ja se voidaan luovuttaa uudelle työntekijälle jo ennen työsuhteen alkamista perehdytyksen ennakkomateriaalina. Työsuhteen alkuvaiheessa uutta tietoa tulee paljon ja asioiden sisäistäminen voi viedä aikaa eikä kaikilla sihteereillä ole ollut aiempaa kokemusta vastaavista tehtävistä. Oppaan tarkoituksena on auttaa työsuhteen perehdytysvaiheessa ymmärtämään laajemmasta näkökulmasta rikosprosessin vaiheita ja tuomioistuinten tehtäviä tässä prosessissa. Rikosprosessin vaiheet ovat kuvattu oppaassa mahdollisimman yksinkertaisesti ja selkeästi aina esitutkinnasta rangaistuksen täytäntöönpanoon asti. Tuomittavat rangaistuslajit on kuvailtu, jotta käräjäsihteeri ymmärtää myös tuomion annon jälkitoimet ja rangaistuslajien eroavaisuudet.

Toimeksiantajalta tuli selkeät toiveet mitä oppaan haluttiin sisältävän. Tarkempaa suunnittelua toteutettiin kasvotusten käydyillä keskusteluilla sekä kirjallisesti sähköpostien välityksellä. Toimeksiantaja halusi oppaasta rikosprosessin vaiheita ja termistöä avaavan, joka on ulkoasultaan selkeä ja helppolukuinen. Sisällön rajaaminen oppaaseen oli haastavaa, koska siihen haluttiin kaikki oleelliset asiat ja, että se pysyisi samalla toivottuna napakkana tietopakettina. Ennen ohjausseminaaria pidimme toimeksiantajan kanssa palaverin, jossa kävimme sen hetkistä aikaansaannosta läpi ja teimme muutamia muutoksia sisältöön oppaan selkeyden sekä luettavuuden parantamiseksi.

Oppaan sisältö perustuu opinnäytetyönraportissa kirjoitettuun aineistoon. Raportin aineisto saatiin tutkimalla tietokirjallisuutta ja ajantasaista lainsäädäntöä. Kirjallisuuden lähteissä pyrittiin käyttämään uusimpia tietokirjoja. Oppaan sisällön luki toimeksiantajan puolelta Lapin kärjäoikeuden tuomari sekä kärjäsihteereiden esihenkilö, ennen sen lopullista luovutusta toimeksiantajalle. Heiltä tuli hyviä kehitysehdotuksia ja tarkennuksia, mitä oppaaseen olisi hyvä lisätä. Oppaaseen pyrin ottamaan oleellimmat sekä käytetyimmät termit, joita rikososastolla tulee vastaan ja kuvata ne lyhyesti ja napakasti. Lyhenteitäkin näkee usein muun muassa tuomareiden antamissa haastamisohjeissa, jolloin niiden tunteminen helpottaa ja nopeuttaa kärjäsihteereiden työtä. Rikosprosessin vaiheet avataan esitutkinnasta seuraamuksen täytäntöönpanoon saakka. Muutoksenhaku haluttiin ottaa omaksi otsikoksi oppaaseen, sillä asioiden siirtämistä hovioikeuteen tulee työssä vastaan useasti.

Lopputuloksena valmistui selkeä ja tiivis tietopaketti oppaan muodossa, jollaista toimeksiantaja halusikin. Tietokirjallisuuteen ja lainsäädäntöön perustuva tutkiva ote opinnäytetyön tekemisessä oli oppaan aiheiden ja toimeksiantajan toiveiden vuoksi tässä työssä järkevin toteuttaa.

5 POHDINTA

Oppaasta valmistui selkeä tietokirjallisuuteen ja lainsäädäntöön perustuva kokonaisuus. Halusin tehdä tarpeellisen ja hyödyllisen oppaan toimeksiantajalle ja mielestäni tästä tuli juuri sellainen. Asiat on kerrottu selkeästi, jolloin niiden sisäistäminen ja lukeminen on helppoa. Yhteistyö toimeksiantajan kanssa sujui hyvin, vaikkakin välillä kiireiset aikataulut toivat haasteita palaverien pitämiselle ja oppaan suunnittelulle. Tutkimusmenetelmänä käytettiin kirjallisuutta ja lainsäädäntöä tutkivaa otetta, joka todettiin toimivimmaksi menetelmäksi tälle opinnäytetyölle. Koko opinnäytetyön prosessin ajan oli selkeä tieto mitä asioita toimeksiantaja halusi oppaan sisältävän ja siitä tuli juuri heidän toiveiden ja tarpeiden mukainen.

Opinnäytetyön tekeminen ja oppaan laatiminen syvensi omaa osaamista rikosprosessin vaiheista ja loi lisää ymmärrystä perehdyttämisen tärkeydelle ja sen merkitykselle työelämässä. Olikin hyvin mielenkiintoista kirjoittaa opasta ja teoriaosuutta raporttiin, kun asiat ovat jo entuudestaan itselle osittain tuttuja. Kirjoitusprosessin edetessä pystyin syventämään omaa osaamista ja tietämystä rikosprosessin eri vaiheista ja muutoksenhakuun liittyvistä yksityiskohdista.

Opinnäytetyön kirjoitusprosessin aikana vaihdoin itse työpaikkaa ja perehdyttävän roolissa oleminen antoi hyvää omakohtaista kokemusta sekä näkökulmaa kirjoittaessa perehdytyksestä. Perehdytyksen tärkeyttä ja merkitystä ei varmasti pysty liikaa korostamaan työntekijän viihtyvyyden ja työhön kiinni pääsemisen kannalta. Opinnäytetyössä kehittämistehtävänä valmistuneen oppaan toivon otettavan käyttöön perehdytyksen ennakkomateriaalina, joka on suunniteltu helpottamaan työn sisäistämistä ja luoda ymmärrystä rikosprosessin kulkuun.

Opinnäytetyön kirjoitusprosessissa täytyi käytettäviä lähteitä tarkastella kriittisesti ja pyrin valitsemaan uusimpia tietokirjoja. Rikosprosessiin liittyvää kirjallisuutta löytyi paljon ja tiedon paikkaansa pitävyydessä tuli olla tarkkana. Tiedon tarkistaminen ajantasaisesta lainkohdasta oli monessakin kohtaa perusteltua.

Opinnäytetyön kirjoittaminen oli kaiken kaikkiaan aikaa vievä ja työläskin prosessi. Päivätöiden ja perhe-elämän ohessa omaa ajankäyttöä täytyi osata hallita ja aikatauluttaa, jotta opinnäytetyön kirjoittaminen eteni. Oma kirjoitustyötäni helpotti paljon se, että koko prosessin ajan oli selkeä ajatus mitä tullaan tekemään ja miten siihen päästään. Siksi hyvän suunnitelman tekeminen opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa oli kannattavaa.

Lapin käräjäoikeudessa oppaita on useampi eri aiheista ja osassa tieto on niissä jo osittain vanhentunutta. Jatkossa suosittelen toimeksiantajalle nykyisten oppaiden päivittämistä sekä mahdollisesti niiden yhdistämistä. Tämän oppaan yhteyteen voisi päivittää ohjeet, miten esimerkiksi haastamiset ja kirjallisten vaatimusten toimittamispyynnöt tehdään nykyisessä rikosjärjestelmä AIPA:ssa. Perehdyttämisestä voisi laatia myös perehdytysoppaan digitaaliseen muotoon, esimerkiksi E-oppivaan. Opinnäytetyön jatkotutkimuksena voisi tehdä Lapin käräjäoikeudelle tutkimuksen perehdytyksen toimivuudesta tällä hetkellä ja miten sitä voisi kehittää.

LÄHTEET

Eklund, A. 2020. Tervetuloa meille! Uuden työntekijän perehdytys. 2. painos. Grano oy. Vantaa.

Fredman, M. 2021. Rikosasianajajan käsikirja. 2. Uudistettu painos. Alma Insights. Helsinki. E-kirja. Vaatii käyttöoikeuden. Luettu 1.12.2024.

Hartoneva, A., Martikainen, J., Pajuoja, J. Vartia, M. 2023. Uudistettu rikosseuraamuslaitos, oikeudellinen käsikirja. Tietosanoma. Helsinki.

Helenius, D. & Linna, T. 2024. Siviili- ja rikosprosessioikeus. 3. painos. Alma Insights. Helsinki. E-kirja. Vaatii käyttöoikeuden. Luettu 30.12.2024.

Hyppänen, R. 2013. Esimiesosaaminen -Liiketoiminnan menestystekijä. 3. uudistettu painos. Edita. Helsinki

Jokela, A. 2015. Oikeudenkäynti III, Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. 2. Uudistettu painos. Alma Insights. Helsinki. E-kirja. Vaatii käyttöoikeuden.

Jokela, A. 2018. Rikosprosessioikeus. 5. uudistettu painos. Alma Insights. Helsinki. E-kirja. Vaatii käyttöoikeuden. Luettu 1.12.2024.

Joki, M. 2021. Henkilöstöasiantuntijan käsikirja. 7. uudistettu painos. Hansaprint Oy, E-kirja. Vaatii käyttöoikeuden. Luettu 15.10.2024.

Kajala, J. 2024. Asianajajan tehtävät rikosprosessissa. Alma Insights, E-kirja. Vaatii käyttöoikeuden. Luettu 7.12.2024.

Kaski, J. 2023. Lapin käräjäoikeuden toimintakertomus vuodelta 2023. Luettavissa: https://oikeus.fi/material/sites/oikeus_karajaoikeudet_lapinkarajaoikeus/toimintakertomus/r8343n57b/LAPIN_KaRaJaOIKEUS_toimintakertomus_2023.pdf Luettu: 17.11.2024.

Ketola H. 2010. Tulokkaasta tuottavaksi asiantuntijaksi. Lapin yliopisto. Luettavissa: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/24954> Luettu: 1.12.2024.

KKO:2025:10. <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2025/20250010>. Luettu 2.2.2025

Kupias, P. & Peltola, R. 2009. Perehdyttämisen pelikentällä. Palmenia Helsinki University Press. Helsinki.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasiassa 11.7.1997/689. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689> Luettu 6.1.2025

Lindström, S. & Turunen, J. & Remes, J. & Pehkonen, I. 2023. Työhyvinvointi ja osaaminen palvelualoilla. Tutkimushankkeen loppuraportti. Työterveyslaitos. Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145979/TTL_978-952-391-064-5.pdf?sequence=5&isAllowed=y Luettu 1.1.2025.

Linna, T. 2019. Prosessioikeuden oppikirja. 2. uudistettu painos. Alma Insights E-kirja. Vaatii käyttöoikeuden. Luettu: 1.12.2024.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4. Luettavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004000> Luettu:29.12.2024.

Oikeusministeriö, 2024. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Luettavissa: <https://oikeusministerio.fi/rikosoikeudellinen-seuraamusjarjestelma> Luettu: 10.11.2024.

Rantaeskola, S. 2022. Rikos ja rikosprosessi. 2. painos. Warelia kustannus Oy. Sastamala.

Rikoslaki 19.12.1889/39. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L2a> Luettu 21.12.2024.

Sihvo, A. 2023. Osastonhoitajien näkemyksiä perehdytyksestä ja perehdytyksen johtamisesta erikoissairaanhoidossa: laadullinen tutkimus. Pro-gradu tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Luettavissa: <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/30924?locale-attribute=fi> Luettu 17.11.2024.

Tapani, J., Tolvanen, M. & Kemppinen H. 2022. Rikosoikeus -rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. 4. uudistettu painos. Alma Talent. Helsinki.

Tuomioistuinlaitos 2021. Valituksen tekeminen. Luettavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/karajaoikeudenpaatoksestavalittaminen/valituksentekeminen.html> Luettu: 13.11.2024.

Työsopimuslaki 26.1.2022/55. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ty%C3%B6sopimuslaki> Luettu 6.12.2024.

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738> Luettu 6.12.2024.

Vuorenpää, M. 2023. Prosessioikeuden perusteet. 2.painos. Alma Insights. Helsinki. E-kirja. Vaatii käyttöoikeuden. Luettu: 1.12.2024.

LIITTEET

Liite 1 Perehdytysopas uusille käräjäsihteereille Lapin käräjäoikeudessa

LAPIN
KÄRÄJÄOIKEUS

PEREHDYTYSOPAS UUSILLE KÄRÄJÄSIHTEEREILLE LAPIN KÄRÄJÄOIKEUDESSA

Rikosprosessin vaiheet

2/2025

Maria Haaga

RIKOSPROSESSIN VAIHEET

Rikosprosessin vaiheisiin kuuluvat esitutkinta, syyteharkinta, tuomioistuimien käsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano. Prosessi alkaa esitutkinnasta, joka aloitetaan, kun epäillään, että rikos on tapahtunut. Tämän jälkeen asia etenee syyteharkintaan syyttäjälle, joka päättää nostaako asiassa syytteen vai ei. Mikäli syyte nostetaan, menee asia kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Oikeudenkäynnin jälkeen tuomioistuimien julistaa tuomion ja määrää syylliseksi todetulle rangaistuksen. Tuomion lainvoimaiseksi tulon jälkeen rangaistus voidaan laittaa täytäntöön. Rikosasia käsitellään yleensä sen paikkakunnan kärjäoikeudessa, missä rikos on tapahtunut.

Rikosprosessia sääntelee lait, joista tärkeimpiä ovat laki oikeudenkäynnistä rikosasiassa (ROL), oikeudenkäymiskaari (OK), esitutkintalaki (ETL) ja pakkokeinolaki (PKL). Rikoksen tunnusmerkistöistä säädellään rikoslaisissa (RL). Perustana näillä on Suomen perustuslaki (PL) ja kansainväliset sopimukset, esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS).

ESITUTKINTA JA SYYTEHARKINTA

Esitutkinta aloitetaan rikosilmoituksen perusteella tai kun on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Esitutkinnan tekee yleensä poliisi, mutta sen voi suorittaa myös rajavartio-, tulli-, tai sotilasviranomainen. Esitutkinnasta tehdään esitutkintapöytäkirja; (etptk), jota syyttäjä käyttää hyväkseen syyteharkintaa tehdessään ja asian oikeudenkäynnissä.

Esitutkinnan valmistumisen jälkeen asia siirtyy syyttäjälle syyteharkintaan, joka päättää nostetaanko asiasta syyte. Syyttäjän on nostettava syyte, jos

- teko on rikoslaissa säädetty rangaistavaksi
- teko ei ole vanhentunut
- henkilön syyllisyydestä rikokseen on todennäköisiä syitä.

Vaikka edellytykset täytyvät voi syyttäjä tehdä syyttämättä jättämispäätöksen teon vähäisyyden tai erityissäännöksen nojalla. Näistä tarkemmin laki oikeudenkäynnistä rikosasiassa 1. luvussa 7–8 §:ssä.

Kun syyttäjä nostaa asiasta syytteen, hän toimittaa kirjallisen *haastehakemuksen* käräjäoikeuden (KO) kansliaan, jolloin *asia tulee vireille* käräjäoikeudessa. Haastehakemuksesta tulee käydä ilmi

- vastaajan ja mahdollisten asianomistajien nimet
- rikos, josta syytetään, sen tekopaikka ja -aika
- rikoksen tunnusmerkistö, jonka syyttäjä katsoo teon täyttävän
- rangaistusvaatimukset ja syyttäjän ajamat muut vaatimukset ja niiden lainkohdat, joihin vaatimukset perustuvat.
- syyttäjän ajamat yksityisoikeudelliset vaatimukset
- kirjalliset todisteet ja henkilötodistelu teemoineen

OIKEUDENKÄYNTI

Valmistelu

Asian tultua vireille käräjäoikeuteen, jaetaan se käräjätuomarille, joka varaa käsittelypäivän ja laatii ohjeet pääkäsittelyyn toteuttamista varten. Tuomari antaa ohjeet käräjäsihteerille, jonka tehtävänä on laatia ohjeen mukaan kutsut, vastaajan haasteen ja asianomistajille kirjallisen vaatimuksen toimittamispyynnön.

- Kutsussa ilmoitetaan, kutsutaanko henkilöt oikeudenkäyntiin henkilökohtaisesti (*hk*) vai käsitelläänkö asia heidän poissaolostaan huolimatta (*ph*), istunnon ajankohta ja paikka sekä uhat, jos henkilö ei tule paikalle. Henkilökohtaisesti kutsutuille uhkana on nouto/500 euron uhkasakko/korkeampi uhkasakko/nouto samaan tai seuraavaan istuntoon.
- Tuomarin ohjeen mukaan tehdään **asianomistajille** (uhri) *kirjallisen vaatimuksen toimittamispyyntö*. Yksityisoikeudellinen vaatimus on rikoksesta aiheutuneen vahinkoon perustuva vahingonkorvaus. Pyynnössä annetaan ohjeet ja määräpäivät mihin mennessä vaatimukset on toimitettava käräjäoikeuteen sekä liitetään mukaan asianomistajan istuntokutsu ja haastehakemus ennen lähettämistä.
- **Vastaajalle** tehdään *haaste*, josta käy ilmi mistä häntä syytetään ja pyydetään vastaamaan haasteeseen kirjallisesti. Vastaajan on aina saatava tieto haasteesta ennen oikeudenkäyntiä. Mikäli haastetta ei ole saatu annettua tiedoksi, oikeudenkäynti joudutaan perumaan. Haasteeseen liitetään istuntokutsu, haastehakemus ja asianomistajilta saapuneet kirjalliset vaatimukset.
- **Todistajille** lähetetään kutsu ilman liitteitä ja he kutsutaan saapuvaksi tiettyyn aikaan tuomarin ohjeen mukaisesti. He osallistuvat pääkäsittelyyn vain oman kuulemisensa ajaksi.

- **Käsittelyilmoitus** (*käs.ilm.*) eli ilmoitus käsittelyn ajankohdasta ja paikasta lähetetään niille henkilöille, joille halutaan ilmoittaa käsittelyn ajankohta, mutta heidän osallistumisensa käsittelyyn on vapaaehtoista ja asia voidaan käsitellä heidän poissaolostaan huolimatta.

Asianomistajilta saapuneet kirjalliset vaatimukset lähetetään syyttäjälle ja vastaajalle tiedoksi, mikäli vaatimukset eivät menneet jo haasteen mukana. Jos vastaajalla on avustaja, ne voidaan toimittaa suoraan hänelle. Mikäli vastaaja on haastettu istuntoon poissaolosta huolimatta, on asianomistajien vaatimukset annettava tiedoksi vastaajalle ennen kuin korvausvaatimuksia voidaan käräjäoikeudessa käsitellä, siksi nämä olisi hyvä liittää haasteeseen mukaan.

Vastaajan toimittama kirjallinen **vastaus** lähetetään tiedoksi syyttäjälle sekä asianomistajien avustajille. Vastaaja voi myös vastata haasteeseen myös suullisesti vasta pääkäsittelyssä. Pääkäsittelyyn liittyvistä tehtävistä on kerrottu tarkemmin Lapin käräjäoikeuden ohjeessa Rikosasian kulku Aipassa.

Käräjäoikeudessa on tällä hetkellä käytössä olevat tietojärjestelmät rikosasioissa ovat AIPA, Sakari ja Notes sekä RITU. AIPA on uusin tietojärjestelmä, joka tulee korvaamaan muut tietojärjestelmät.

Asiakirjojen tiedoksianto

Asiakirjat voidaan lähettää vastaajalle, asianomistajalle ja todistajalle *vastaanottotodistuksella* (VOT), eli asiakirjojen mukana lähtee lomake, joka heidän tulee palauttaa allekirjoitettuna käräjäoikeuteen. Tällä allekirjoitetulla lomakkeella kyseiset henkilöt vahvistavat saaneensa käräjäoikeuden asiakirjat.

Asiakirjat voidaan antaa tiedoksi asianomistajille, vastaajille ja todistajille haastemiestiedoksiantona. Tällöin haastemies toimittaa asiakirjat henkilölle joko henkilökohtaisesti tai käyttää puhelintiedoksiantotapaa sekä täyttää *tiedoksiantotodistuksen* (TAT). Haastemiestiedoksiantoa käytetään, kun asianosainen ei palauta vastaanottotodistusta tai tiedoksianto on tehtävä kiireellisesti

Joskus asiakirjojen tiedoksi antamisessa, joudutaan käyttämään etsintäkuulutusta, jolloin poliisit antavat asiakirjat tiedoksi heidän tavatessaan henkilön työtehtävien yhteydessä. Etsintäkuulutukset tehdään Notes järjestelmässä.

Kirjallinen menettely (*kime*)

Rikosasia voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä tietyin edellytyksin eikä siinä järjestetä suullista pääkäsittelyä. Asia ratkaistaan kirjallisen aineiston perusteella ja tuomio annetaan kansliasta haasteessa ilmoitettuna päivänä.

Asian ratkaistaessa kirjallisessa menettelyssä on sen toteutumiselle tietyt edellytykset:

- teosta ei voi tuomita enempää kuin 9 kuukautta vankeutta
- yksittäisestä teosta säädetty enimmäisrangaistus on enintään 2 vuotta vankeutta
- vastaaja on tunnustanut teon
- vastaaja on antanut suostumuksen kirjalliseen menettelyyn
- vastaaja on ollut vähintään 18-vuotias teon tehdessään
- asianomistajalla ei ole vaatimuksia tai on antanut suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn
- pääkäsittely on asian selvitettyyn tilaan nähden tarpeeton.

Mikäli jokin näistä edellytyksistä ei täyty, asiassa pidetään suullinen pääkäsittely.

Valmisteluistunto

Laajoissa rikosasioissa, esimerkiksi talous- tai huumaisainerikokset, voidaan pitää suullinen valmisteluistunto. Siinä voidaan selvittää muun muassa asiaosaisten epäselviä vaatimuksia tai kannanottoja sekä erityisesti todistelun tarvetta. Siihen kutsutaan ne asianosaiset, joita käsiteltävä asia koskee.

Suullinen pääkäsittely

Suullisessa pääkäsittelyssä asiat käydään suullisesti läpi. Suulliselle pääkäsittelypäivälle kutsutaan *asianosaiset*, ellei ole katsottu, että asia voidaan käsitellä heidän poissaolostaan huolimatta (ph). Asianosaisia ovat vastaaja, asianomistaja ja syyttäjä. Syyttäjän on virkansa puolesta oltava aina henkilökohtaisesti läsnä käsittelyssä ja hän sopii tuomarin kanssa käsittelypäivän eikä häntä tarvitse sinne erikseen kutsua.

Vastaaja (rikoksen tekijä) voidaan tuomita enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen tai sakkoon, mikäli hänet kutsutaan istuntoon poissaolosta huolimatta. Yleensä *asianomistaja* (teon uhri) kutsutaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti (hk), mikäli hänet on nimetty kuultavaksi. Henkilökohtaisesti paikalle kutsutuille kirjataan kutsuun 500 euron uhkasakko/nouto ja se voidaan tuomita maksettavaksi, jos henkilö jää saapumatta käsittelyyn ilman laillista syytä. Laillinen syy voi olla esimerkiksi sairastuminen, josta on toimitettava käräjäoikeudelle lääkärintodistus.

Noutouhka tarkoittaa sitä, että mikäli henkilö jättää tulematta istuntoon hänet voidaan määrätä noudettavaksi poliisin toimesta. Mikäli istunto jouduttaisiin peruuttamaan ja pääkäsittelylle määrättäisiin uusi istuntopäivä, voidaan henkilö määrätä tuotavaksi siihen istuntoon tai istuntoon, joka pidetään viiden vuorokauden kuluessa poliisin kiinniotosta. Kiinniottoaika noutomääräyksen perusteella on maksimissaan viisi vuorokautta.

Vastaajan poissaolosta huolimatta asia voidaan käsitellä myös silloin, jos hän antaa siihen suostumuksensa. Kutsussa on tästä mainittava ja tällöin voidaan tuomita korkeintaan yhdeksän kuukautta vankeutta. Vastaajan on toimitettava kirjallinen suostumus käräjäoikeudelle. Mikäli vastaaja ei suostumusta anna, on hänen yleensä tultava pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti tai asiamiehen edustamana 500 euron sakon uhalla.

Suullisen pääkäsittelyn eteneminen

- syyttäjät ja asianomistajat esittävät vaatimuksensa suullisesti.
- Vastaaja voi tässä vaiheessa ottaa kantaa vaatimukseen kiistämällä tai myöntämällä ne, jos vastaaja ei ota kantaa asiaan, tulkitaan tämä kiistämiseksi.
- asiaesittely, jossa asianosaiset perustelevat vaatimuksiaan tarkemmin.
- Kirjallisten todisteiden esittely
- Asianosaisten ja todistajien kuuleminen
- Loppulausunnot ja seuraamuskeskustelu
- Tuomion julistus tai ilmoitus kansliatuomiosta

Asian tultua vireille, käsittely tulisi pitää niin pian kuin mahdollista. Kuitenkaan mitään määräaikaakaan ei tähän ole, poikkeuksena vangitut tai matkustuskiellossa olevat, virantoimituksesta pidätetyt sekä alle 18-vuotiaita asianomistajia tai vastaajia koskevat asiat. Alle 18-vuotiaana ollessa vastaajana tai asianomistajana pääkäsittely on pidettävä 30 päivän kuluessa asian vireille tulosta koskien tiettyjä laissa erikseen määrättyjä rikoksia. Vangituilla, matkustuskiellossa olevilla ja virantoimituksesta pidätettynä olevilla käsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa vireille tulosta (niin kutsutut pakkokeinoasiat).

Toisinaan rikosten selvittäminen edellyttää pakkokeinojen käyttämisen, joilla voidaan puuttua henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja omaisuuteen, josta säädetään pakkokeinolaissa. Pakkokeinot voidaan jakaa seuraaviin ryhmiin:

- vapauteen (kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen, yhteydenpidon rajoittaminen, matkustuskielto, nouto esitutkintaan tai oikeudenistuntoon),
- henkilöön kohdistuvat (henkilöntarkastus ja -katsastus, henkilötuntemerkkien ottaminen, DNA tunnistaminen),
- henkilön elämänpiiriin (muun muassa telekuuntelu, tarkkailu) ja
- esineisiin ja omaisuuteen kohdistuviin (muun muassa vakuustakavarikko, kotietsintä).

Kokoonpano

Käräjäoikeuden kokoonpano voi vaihdella asian laadun mukaan. Asiat voidaan käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jolloin syytteessä olevasta yksittäisestä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin enintään neljä vuotta vankeutta. Lautamieskokoonpanossa on yksi tuomari tai notaari sekä kaksi lautamiestä. Lautamiehellä on yksilöllinen äänioikeus ja heiltä ei vaadita oikeudellista tutkintoa. Kolmen tuomarin kokoonpanoa käytetään, kun käsitellään laajoja tai vaikeita rikosasioita.

Rangaistuslajit

SAKKO

Sakon määrä riippuu rikoksen moitittavuudesta ja henkilön tuloista. Jos sakkoa ei maksa eikä sitä saada perittyä ulosottoteitse, se voidaan muuntaa vankeudeksi, *sakonmuunto*. Sakonmuunnoista järjestetään oma pääkäsittely, jossa asia käsitellään.

Neljä maksamatonta päiväsakkoa vastaa yhtä päivää vankeutta. Uhkasakossa jokainen täysi 30 euron määrä vastaa yhtä päivää vankeutta. Sakkoa ei kuitenkaan voida muuttaa vankeudeksi, jos sakko on määrätty sakon tai rikesakon määräämisestä annetuun lain mukaisessa menettelyssä, maksamattomia päiväsakkoja on vähemmän kuin 16 tai sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana.

EHDOLLINEN VANKEUS

Ehdollinen vankeus on vapaudessa suoritettava, joka voidaan määrätä enintään kahden vuoden vankeusrangaistuksen sijasta, jossa on 1–3 vuoden koeaika. Koeaikana tehdystä rikoksesta, josta hänet tuomitaan ehdottomaan vankeuteen, voidaan ehdollinen vankeus määrätä täytäntöönpantavaksi osittain tai kokonaan. Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukseksi voidaan tuomita sakkoa tai yli 8 kuukauden tuomioissa yhdyskuntapalvelua. Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneelle voidaan oheisseuraamukseksi tuomita valvonta.

EHDOTON VANKEUS

Suoritetaan vankilassa, josta on mahdollisuus päästä ehdonalaiseen vapauteen, kun on suorittanut määräajan vankeusrangaistuksesta. Ehdonalainen tarkoittaa osan vankeusrangaistuksen suorittamista vapaudessa valvonnan alaisena tai ilman valvontaa.

YHDYSKUNTAPALVELU

Yhdyskuntapalvelussa (*YKP*) tuomittu joutuu tekemään palkatonta yleishyödyllistä työtä ja siihen voi kuulua velvollisuus osallistua uusintarikollisuutta ehkäisevään toimintaan. Yhdyskuntapalvelua voidaan tuomita enintään kahdeksan kuukauden pituisen vankeusrangaistuksen sijasta. Rikoksen tekijän on annettava tähän suostumuksensa ja hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta, jotta hänet voidaan siihen tuomita, tekijästä tehdään seuraamusselvitys.

VALVONTARANGAISTUS

Valvontarangaistus voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksen sijasta. Tuomitun on pysyttävä kotonaan tai muussa määrättyssä paikassa, lukuun ottamatta aikoja, jolloin hänellä on hyväksytty syy poistua. Valvontarangaistukseen sisältyy Rikosseuraamuslaitoksen järjestämää tai hyväksymää toimintaa. Seuraamusta valvotaan muun muassa teknisin välinein ja tuomitun on annettava suostumuksensa valvontarangaistukseen.

NUORISORANGAISTUS

15–17- vuotiaana rikoksen tehnyt nuori, voidaan tuomita nuorisorangaistukseen, mikäli sakko katsotaan riittämättömäksi ja vankeus liian ankaraksi. Nuorisorangaistus koostuu valvonnasta, sosiaalista toimintakykyä edistävästä tehtävistä ja ohjelmista sekä työelämään ja työhön perehtymisestä.

Yhdyskuntaseuraamuksista ja vankeusrangaistuksista lähtee Rikosseuraamuslaitokselle tieto tuomioistuimen ratkaisusta ja kun ratkaisu tulee lainvoimaiseksi sen voi laittaa täytäntöön. Rise tekee rangaistusajan suunnitelman yhdessä tuomitun kanssa ja ilmoittaa hänelle alkamisajankohdan ja paikan mihin ilmoittautua. Vankilassa olevan tuomitun täytäntöönpano alkaa välittömästi.

MUUTOKSENHAKU

Tuomioistuimessa rikosasian käsittely aloitetaan kärjäoikeudessa ja mahdollisen valitusmenettelyn myötä asia voidaan käsitellä ylemmissä oikeuksissa, ensin hovioikeudessa ja sitten korkeimmassa oikeudessa. Kärjäoikeuden antama ratkaisu on lainvoimainen aikaisintaan tyytymättömyyden ilmoitusajan ajan jälkeen. Ratkaisuun on muutoksenhakuoikeus syyttäjällä, vastaajalla ja asianomistajilla.

- Tyytymättömyyttä tulee ilmoittaa 7 päivän kuluessa tuomion antopäivästä.
- Valitus toimitettava kärjäoikeudelle 30 päivän kuluessa tuomion antopäivästä. Mikäli tyytymättömyyttä on ilmoitettu, mutta valitusta ei toimiteta määräajassa, tuomio jää lainvoimaiseksi.
- Valituksen jälkeen vastapuolella on mahdollisuus tehdä vielä vastavalitus 2 viikon kuluttua valitusajan umpeutumisesta.

Vastavalitusajan umpeutumisen jälkeen muutoksenhakuasiakirjat toimitetaan hovioikeuteen. Mikäli valitus tulee myöhässä, kärjäoikeus päättää valituksen jättämisestä tutkimatta.

Hovioikeudesta tarvitaan pääsääntöisesti jatkokäsittelylupa, poikkeuksena ovat ne tilanteet, kun lupaa hakee vastaaja, syyttäjä tai asianomistaja ja vastaajan rangaistus on ankarampi, kuin kahdeksan kuukautta vankeutta ja valitus koskee syyksi luettua rikosta taikka rangaistusta. Hovioikeus päättää myönnetäänkö jatkokäsittelylupaa ja jos sitä ei myönnetä, kärjäoikeuden tuomio jää lainvoimaiseksi.

Hovioikeuden ratkaisuun voi hakea muutosta pyytämällä korkeimmalta oikeudelta valituslupaa. Korkein oikeus voi myöntää valitusluvan, jos

- asia on tärkeä saattaa korkeimman oikeuden ratkaistavaksi lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi (ennakkopäätösperuste)

- siihen katsotaan olevan erityistä aihetta asiassa tapahtuneen oikeudenkäynti- tai muun virheen takia, jonka perusteella ratkaisu olisi purettava tai poistettava (purkuperuste)
- tai valitusluvan myöntämiseen on joku muu painava syy (painava syy -peruste).

Käräjäoikeuden ratkaisuun on mahdollista hakea muutosta myös ennakkopäätösvalituksella suoraan korkeimmalta oikeudelta. Siinä hovioikeus vaihe hypätään kokonaan yli. Ennakkopäätösvalitus edellyttää korkeimmalta oikeudelta valitusluvan myöntämistä sekä valittajan vastapuolen suostumusta tähän menettelyyn.